

SİYER ARAŐTIRMALARI DERGİSİ

THE JOURNAL OF SIRAH STUDIES

SAD • ISSN 2547-9822 • e-ISSN 2791-6138
Sayı: 13 • Temmuz 2022
Issue: 13 • July 2022

Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî

Abdurrahman b. Sahl el-Ansari

Hatice Dokgöz*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Article Type: Research Article

<https://doi.org/10.56288/siyer.1108417>

Geliş Tarihi: 24 Nisan 2022/Date Received: 24 April 2022

Kabul Tarihi: 15 Haziran 2022/Date Accepted: 15 June 2022

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Hatice Dokgöz)

* Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı PhD student, Uludağ University Faculty of Theology Department of Islamic History, 711922006@ogr.uludag.edu.tr , ORCID: 0000-0001-8936-4916

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz

İslâm dininin temellerinin atılmasında önemli bir yere sahip olan sahâbenin hayatını tüm yönleriyle bilme işi tarihinin erken dönemlerinden itibaren merak edilen bir konu olmuştur. Muasır araştırmacıların ilgisini ise artık daha fazla çekmektedir. Tarih okumalarında özellikle tarihin çalkantılı olayları ve bu olaylarda aktif rol oynayan şahıslar daha fazla merak uyandırmış ve öncelikli olarak çalışılmıştır. Bu ön adımdan sonra sıra diğerlerine doğru gelmiş durumdadır. Çalışmamıza konu olan Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî de bu sahâbeden biridir. Onun hayatını araştırmak için kaynaklara yöneldiğimizde aynı isimde birden fazla şahsın olduğunu tespit edip künye ve nispesinden hareketle şahsiyetini belirledik, böylece hayatını araştırdığımız sahâbinin hangi Abdurrahman b. Sehl olduğu netleştirilmiş oldu. Araştırmamızda Medine'ye hicretten sonra Müslüman olan Medineli Benî Hârise'den Abdurrahman b. Sehl'in nesebi, ailesi, Resûlullah ile birlikte katıldığı gazveler, ilk üç halife zamanındaki faaliyetleri incelenmiştir. Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî Medine döneminde müşrikler ile Müslümanlar arasında vuku bulan savaşlara katılmıştır. Hz. Osman ve Hz. Ömer'in halifelîği dönemlerinde de fetih hareketlerine iştirak etmiştir. Doğum tarihi bilinmeyen sahâbinin üçüncü halife Hz. Osman döneminde vefat ettiği saptanmıştır. Makalemizde birbirinden farklı bilgiler içeren haberler aktarılmış ve rivayetlere dair değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmamız kaleme alınırken özellikle sahâbe biyografilerinin ele alındığı Tabakât kitapları ve Umumî Tarih kitapları temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Sahâbe, Ensâr, Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî, Gazve

Abstract

Knowing all aspects of the life of the Companions, which has an important place in laying the foundations of the religion of Islam, has been a subject of curiosity since the early periods of history. It attracts the attention of contemporary researchers more and more. In retrospective history readings, especially the turbulent events of history and the people who played an active role in these events aroused more curiosity and were primarily studied. After this preliminary step, it is the turn of the others. The subject of our study, Abdurrahman b. Sahl al-Ansari is one of these Companions. When we turned to the sources to research his life, we determined that there was more than one person with the same name and determined his personality based on his identifier and relative, so it became clear which Abdurrahman Sehl was the companion whose life we researched. In our research, Abdurrahman b. Sahl's ancestry, his family, the wars he participated in with the Messenger of Allah, and his activities during the time of the first three caliphs were examined. Abdurrahman b. Sahl al-Ansari participated in the wars between the polytheists and the Muslims during the Medina period. He participated in the conquest movements during the caliphate of Hz. Osman and Hz. Omar. It has been determined that the Companion, whose date of birth is unknown, died during the reign of the third caliph, Hz. Osman. In our article, news containing different information from each other were conveyed and evaluations were made about the passing ons. While writing our study, Tabakat books and General History books, which deal with the biographies of the Companions, were taken as the basis.

Keywords: Islamic History, Companions, Ansar, Abdurrahman b. Sahl el-Ansari, Battle

Giriş

Şahısların hayatının odak noktaya alınıp incelendiği araştırmalar olan biyografi çalışmaları, hakkında araştırma yapılan şahsın siyasî ve sosyal konumuna göre daha da ilgi çekici bir hâl almaktadır. Dönemin yöneticileri, komutanları, ilim erbabının hayatlarını konu edinen çalışmalar insanların meraklarını mucip olmuştur. “Resûlullah döneminde mümin olarak yaşamış, Resûlullah’ın sohbetinde bulunmuş ve mümin olarak ölmüş kimse”^[1] şeklinde tarif edilen sahâbenin hayatları da insanlar tarafından merak konusu olmuş, haklarında ilk dönemlerden itibaren çok sayıda çalışma telif edilmiştir. Tabakât, ricâl vb. kitapların yazılmaya başlandığı tarihlere bakıldığında da Müslümanların biyografi araştırmalarını kaleme alınmasının ne kadar erken tarihlerde başladığı görülmektedir.

Vahyin ilk muhatapları olan ve Kur’ân’ın nüzulüne bizzat şahit olan sahâbîlerin hayatlarını öğrenmek, döneme dair bilgi edinmek Kur’ân’ı anlamak açısından da önem arz etmektedir. Bir takım sınıflandırmalara tabi tutulan sahâbenin üst tabaka olarak nitelendirilen kısmının hayatlarının muhtelif çalışmalarda sıkça incelendiğine şahit olmaktayız. Bununla birlikte muasır araştırmacılar tarafından hayatlarına dair herhangi bir çalışma yapılmamış çok sayıda sahâbî olduğu da su götürmez bir gerçektir. Çalışmamıza konu olan Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî hakkında şimdiye kadar herhangi bir araştırma yapılmamış olması, pek çok gazveye katılmış olması ve özellikle ikinci halife Hz. Ömer dönemindeki fetih hareketlerindeki görevleri sebebiyle ilgimizi çekmiştir. İlk dönem kaynakları taranıp hakkındaki bilgiler derlendiğinde hangi tarihte doğduğu, ne zaman öldüğü ve dahi ne zaman Müslüman olduğu hakkında rivayetler mevcut olmayıp bazı bilgiler muallâkta kalsa da Resûlullah döneminde ve ilk üç halife döneminde pek çok önemli olayda isminin zikrolunduğu tespit edilmiştir.

A. Nesebi, Ailesi, Kabilesi ve Müslüman Oluşu

Kaynaklarda Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî isminde birden fazla kişi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri Abdurrahman b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî’dir. İbnü’l Esîr (ö. 630/1233), Ebû Dâvûd’dan naklen bu kişinin sahâbî olduğu bilgisini aktardıktan sonra bu rivayetin sahih olmadığını nakleder ve sahâbî olanın babası Sehl b. Huneyf^[2] olduğunu ekler.^[3] İbn Hacer (ö. 852/1449),

[1] Mehmet Efendioğlu, “Sahâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 04 Nisan 2022).

[2] Detaylı bilgi için bkz. Tevhit Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Nisan 2022).

[3] Ebü’l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe* (Beyrut: Dârü’l-Küttübi’l-İlmiyye, 1997), 3/453. Ebû Abdullâh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Tecridü esmai’s-sahâbe* (Beyrut: Dârü’l-Ma’rife, ty.), 349.

Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî ve Abdurrahman b. Sehl el-Hârise olarak iki ayrı başlık altında ele alır ve ikisinin farklı kişiler olabileceği ihtimali üzerinde durur lakin aktardığı rivayetlere bakıldığında ikisinin de aynı kişi olması daha muhtemeldir.^[4] Yazımıza konu olan sahâbî ise Abdurrahman b. Sehl b. Hârise el-Ensârî'dir ve sahâbî olduğu konusunda ittifak vardır.

1. Nesebi, Ailesi ve Kabilesi

Soy şeceresi Abdurrahman b. Sehl b. Zeyd b. Ka'b b. Âmir b. Adî b. Mecdea b. Hârise el-Ensârî şeklinde zikredilmektedir. Annesi Leylâ bnt. Râfi' b. Âmir b. Adî b. Mecdea b. Hârise'dir.^[5] Anne ve baba tarafından nesebi Benî Hârise kabilesine dayanmaktadır.

Beni Hârise, Medine'nin iki önemli kabilesinden (Evs ve Hazrec) biri olan Evs Kabilesinin Amr b. Mâlik kolunun alt boylarından biridir.^[6] Resûlullah Uhud Savaşı öncesi Beni Hârise'nin oturduğu mahallede karargâh kurmuştur. Medine'nin kadim yerleşim yerlerinden olan bu yer Yesrib köyünde bir mahalledir ve Uhud mevki ile Medine şehrinin merkezi arasında bulunmaktadır.^[7] Resûlullah'ın savaş öncesi burada konaklaması Hârise oğullarının hicretin erken dönemlerinde İslâm'a girmiş olduklarını düşündürmektedir.

Abdurrahman b. Sehl'in ne zaman doğduğuna dair kaynaklar incelendiğinde net bir bilgiye rastlanmaz. Uhud ve Hendek gibi hicretin erken dönemlerinde vuku bulan gazvelere katıldığı^[8] bilgisinden yola çıkıldığında bu olaylarda aktif rol alması için yaş bakımından belli bir olgunluğa erişmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla 622 yılında gerçekleşen Resûlullah'ın Medine'ye hicretinden önce doğduğu ve bu sıralar çocukluk devresini geçmiş olduğu söylenebilir.

Abdurrahman b. Sehl'in iki oğlu olduğu aktarılmaktadır. Fatıma bnt. Beşir b. Adî'den olan oğlu Muhammed'in nesli devam etmemiştir. Ümmü Beşir bnt.

[4] Ebû'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Alf b. Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1995), 4/162.

[5] Ebû Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî b. Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr* (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001), 4/286. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 3/453. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/163.

[6] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Târihü't-Taberî: Târihü'l-ümem ve'l-müluk* (Kahire: Dâru'l-Mearif, 1967), 2/531.

[7] Nüreddîn Ali b. Abdillâh b. Ahmed es-Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984), I, 191-192. Detaylı Bilgi İçin: Tahsin Koçyiğit, *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında İskân* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006). (Bu çalışma baştan sona İslâm tarihinin ilk yıllarında Medine'deki kabilelerin sosyal ve siyasî yönlerine dair detaylı bilgiler içermektedir.)

[8] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebîr*, 4/287. Ebû Ömer Cemâleddîn Yüsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Adilberr en-Nemirî, *el-İsti'âb fî ma'rifeti'l-ashâb* (Kahire: Dâru'l-A'lem, 2002), 456. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 3/453.

Beşir'den olan oğlu Abdullah ise hicri 63 yılında vuku bulan Harre Vakası'nda katledilmiştir. Kızı Ümâme'nin annesi ise ümmü veledir.^[9]

Medine'ye hicretin 7. yılında gerçekleşen Hayber'in fethinden sonra Yahudiler tarafından şehit edilen Abdullah b. Sehl onun kardeşidir. Abdurrahman b. Sehl'in kardeşi Abdullah, Uhud (3/625), Hendek (5/627) gazvelerine, Hudeybiye Antlaşmasına (6/628) ve Hayber'in fethine (7/628) katılmıştır. Resûlullah Hayber'i fethettikten sonra Fedek arazilerini bölge halkına yarıcılık usulüyle vermişti. Abdullah b. Sehl bu arazilerde dolaşmak için çıkmış ama arkadaşları kendinden haber alamayınca onu aramaya çıkmışlar ve bir su kanalında öldürülmüş olarak bulmuşlardır. Kardeşi Abdurrahman b. Sehl ve amca çocukları Resûlullah'ın yanına gelip Yahudilerin onu öldürdüklerini söyleyip kan talebinde bulunmuşlardır. Maktulün Hz. Peygamber ile görüşmeye gelen akrabaları içinde yaş olarak en küçüğü olan Abdurrahman b. Sehl söze girmiş Resûlullah'ın uyarısıyla sözü yaşça büyük olan amca çocuklarından Huveysiyya almıştır.^[10] Resûlullah olayları dinledikten sonra Cahiliye Dönemi'nde de uygulanan kaseem uygulanmış ve kardeşleri Abdullah'ı Yahudilerin öldürdüğüne dair elli kere yemin etmelerini istemiştir. Olayı gören olmadığı için aileden hiç kimse yemin edememiştir. Daha sonra Resûlullah, Yahudilere mektup yazdırarak bu ölüm olayına katılmadıklarına dair aynı şekilde yemin etmelerini istemiş ve bunun neticesinde maktulün kan bedeli ödenmiştir. Diyetin bir kısmını Yahudilerin bir kısmını da Resûlullah'ın ödediğine dair rivayetlerin yanı sıra Yahudilerin öldürmediklerine yönelik yemin ettikleri için tamamını Resûlullah'ın ödediği yönünde de haberler mevcuttur.^[11]

2. Müslüman Oluşu

Medineli Evs Kabilesine mensup Hârise oğullarından olan Abdurrahman b. Sehl'in ne zaman Müslüman olduğuna dair kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir, bununla birlikte Resûlullah ile hicretin erken dönemlerinde vuku bulan gazvelere katıldığı bilgisinden hareketle hicretin ilk yıllarında

[9] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/286.

[10] Sözü'nün büyüğe verilmesi meselesi eski bir Arap geleneğidir. Bunun yanında kabileden sadece söz hakkı değil pek çok konuda öncelik her zaman yaş olarak büyüğe verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Âdem Apak, *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 25. İslâmî dönemde de Resûlullah bu uygulamayı bazı düzenlemeler yaparak devam ettirmiştir. Büyüklere bir saygı göstergesi olarak söz hakkında öncelik tanınmıştır.

[11] Ebû Muhammed Cemâleddîn Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Kahire: Darü'l Kütübü'l Arabî, 1990), 3/302. Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer b. Vakîd el-Eslemi Vakîdî, *el-Megâzi* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984), 2/714. İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/286. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, (Kahire: Matbuatü's-Selefiyye, 1983.), "Muvâda'a ve'l-Musâlaha", 12 (No:3173). İbn Adülber, *el-İstiab*, 440.

Müslüman olduğunu söyleyebiliriz. Zira ilk fetihlere katılması ve Hayber'de cereyan eden hadisede yer alması onun erken dönemden itibaren İslâm saflarında yer aldığını göstermektedir.

B. Resûlullah Döneminde Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî

Resûlullah 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret ederek geniş bir coğrafyaya yayılan İslâm Devleti'nin temellerini burada atmıştır. Hicretle birlikte Müslümanların hayatında Medine Dönemi olarak isimlendirilen yeni bir dönem başlamış ve devletleşme politikasıyla birlikte İslâm düşmanlarına karşı askerî ve siyasî pek çok faaliyet gerçekleştirilmiştir.^[12] Abdurrahman b. Sehl de yaşadığı dönemde vuku bulan Bedir (2/624), Uhud ve Hendek gazvelerine Resûlullah ile beraber katılmıştır.^[13] İbn Hacer, *el-İsâbe* adlı eserinde Bedir Savaşına katıldığı konusunu ihtilafı olarak belirtir.^[14] Medine'ye hicretin akabinde Resûlullah'ın Mekkeli Muhacirler ile Medineli Ensâr arasında gerçekleştirdiği muâhât/kardeşleştirmede Abdurrahman b. Sehl veya kardeşi Abdullah'ın ismi mevcut değildir. Muâhâtın Bedir Gazvesi'nden önce gerçekleştiği ve gazveden sonra kardeşleştirmenin yapılmadığı^[15] bilgisinden yola çıkıldığında İbn Hacer bu tereddüdünde haklı gözükmektedir. Resûlullah'ın katıldığı son gazve olan Tebük Seferinde ise Abdurrahman b. Sehl'in adı geçmemektedir lakin savaşa katılmayan sahâbe arasında da anılmayan sahâbinin bu gazveye de katılmış olması ihtimal dâhilindedir.

Kaynaklarda geçen bir rivayette Ebvâ ile Mekke arasında bulunan, insanların Yılanlı Arazi olarak isimlendirdikleri ve terk ettikleri bir mekânda dolaşırken Abdurrahman b. Sehl'i yılan soktuğu ve durumunun ağırlaştığı nakledilmektedir. Resûlullah'a durum haber verilmesinin akabinde Umâre b. Hazm'a (ö. 12/633) ona bazı dualar okumasını emrettiği ve sonrasında şifa bulduğu aktarılmaktadır.^[16] Bu olayın tarihine yönelik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İbn Asâkir (ö. 571/1176), Ebû Bekir b. Muhammed'den naklettiği rivayette yılan sokan sahâbîyi Abdullah b. Sehl olarak aktarır.^[17] Bütün rivayetlerde Abdurrahman olarak anılan ismin Abdullah olarak zikredilmesinin metinlerin tahkiki esnasında yanlış bir okumadan kaynaklandığını veya zühul eseri olduğunu düşünmekteyiz.

[12] Ahmet Önkal, "Hicret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 08 Nisan 2022).

[13] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/287. İbn Adülber, *el-İstiab*, 456. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 3/453.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/163.

[15] Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî, *Kitâbü'l-Muhabber* (Beyrut: Beyrut : Dârü'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.), 75.

[16] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/287. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/162.

[17] Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkı İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996), 34/423.

Mekke'de müşrikler tarafından alıkonulmuş olan ve -Bedir Savaşı'nda esir alınan- Ebû Süfyân'ın (ö. 31/651) oğlu Amr b. Ebî Süfyân b. Harb'e karşılık Müslümanlara iade edilen sahâbînin Abdurrahman b. Sehl olduğu rivayet olunmaktadır. İbn Hacer, İbn Sa'd'dan (ö. 230/845) aktardığı rivayette Bedir Savaşı'nın akabinde umre yapmak için yola çıkan grup arasında bulunan sahâbînin Kureyşli müşrikler tarafından esir alındığı ve Ebû Süfyân tarafından oğluna karşılık Müslümanlarla takas edildiğini aktarmaktadır.^[18] Lakin İbn Hacer bu haberde yalnız kalmıştır. Diğer kaynakların ittifak ettiği rivayette ise Ebû Süfyân tarafından esir alınan kişinin Ensârdan Sa'd b. Nu'mân olduğu bilgisi verilmektedir.^[19] Üstelik İbn Hacer'in rivayeti isnad ettiği İbn Sa'd eliyle kaleme alınan *Tabakât* kitabında da müşrikler tarafından esir alınan kişi Sa'd b. Nu'mân olarak zikredilmektedir.^[20]

Abdurrahman b. Sehl Resûlullah'tan 3 hadis rivayetinde bulunmuştur. Muaviye b. Ebî Süfyân (ö. 60/680) ile aralarından geçen olay neticesinde şarap içme konusunda Resûlullah'tan bir rivayet aktarmıştır.^[21] Bir başka rivayeti peygamberlikten sonra hilâfetin geleceğini haber vermesidir.^[22] Üçüncü olarak aktardığı hadis ise gasp/haksızlık konusu ile alakalıdır.^[23]

C. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Abdurrahman b. Sehl

Resûlullah'ın vefatıyla beraber İslâm ümmeti için yeni bir dönem kapılarını aralamıştır. Hicretin ilk yıllarında Müslüman olan Abdurrahman b. Sehl'in ilk üç halife dönemindeki bazı olaylarda ismi zikrolunmaktadır.

1. Hz Ebû Bekir Dönemi

Resûlullah'ın vefatının hemen akabinde biat edilen ve Müslümanların halifesi seçilen Hz. Ebû Bekir döneminde (11/632-13/634) vuku bulan ve bu dönemin önemli olaylarından biri olan dinden dönenlere ve peygamberlik iddiasında bulunanlara karşı gerçekleştirilen Ridde Savaşlarına^[24] Abdurrahman b. Sehl'in katıldığına dair herhangi bir rivayet mevcut değildir.

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/162. Ebû'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Alî b. Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2014), 2/514.

[19] Taberî, *Târihü't-Taberî*, 2/466. Ebû'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*. (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 2/69.

[20] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/286.

[21] Ebû'l-Hüseyin Abdülbâkî b. Kânî' b. Merzuk b. Kânî', *Mu'cemü's-sahâbe* (Medine: Mektebetü'l-Gurabai'l-Eseriyye, 1997), 2/151.

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/162.

[23] Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Kahire: Dârü'l Hadîs, 1995), 2/292 (No: 1639).

[24] Mustafa Fayda, "Ridde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Haziran 2022).

Abdurrahman b. Sehl'in miras ile alakalı bir olaya müdahil olduğu ve halife Hz. Ebû Bekir'i uyardığı rivayet olunmaktadır. Miras paylaşımı için halifenin yanına iki yaşlı kadın geldi. Hz. Ebû Bekir aralarında miras taksimi yaparken anneye altıda bir oranında pay verirken babaanneye pay vermedi. Bu durumu fark eden Abdurrahman b. Sehl, halifeye yaptığı taksimin yanlış olduğu ve asıl mirastan pay sahibi olması gerekenin babanın annesi olduğunu söylediği ve bunun sonucunda halifenin mirası iki kadın arasında eşit olarak paylaştırdığı aktarılmaktadır.^[25]

Bu rivayetten hareketle Abdurrahman b. Sehl'in halife tarafından sözüne itibar edilen ilim sahibi bir sahâbî olduğu anlaşılmaktadır.

2. Hz. Ömer Dönemi

İkinci halife Hz. Ömer döneminde İslâm Devleti'nin sınırları genişlemeye hız kesmeden devam etmiştir. Bu dönemde (11/634-23/644) vuku bulan fetih hareketlerinde Abdurrahman b. Sehl'in de adı karşımıza çıkmaktadır.

Hz. Ömer döneminde halifenin emriyle Utbe b. Gazvân (ö. 17/638) tarafından Güney Irak'ta askerî karargâh olarak kullanılmak için Basra şehri kurulmuştur.^[26] Utbe b. Gazvân'ın vefatından sonra halife tarafından Basra şehrine âmil olarak Abdurrahman b. Sehl'in atandığı rivayet olunmaktadır.^[27] Halife b. Hayyât'ın (ö. 240/854) tarihinde geçen bir rivayette ise Basra'nın fethi için gönderilen Utbe b. Gazvân'ın savaşmadan birkaç ay beklediği aktarılmaktadır. Rivayetin devamında halifenin bu durum karşısında Utbe'nin yerine Abdurrahman b. Sehl veya kardeşi Abdullah'ı görevlendirildiği bilgisi verilmekte ve bu kişinin Basra'ya varmadan öldüğü zikrolunmaktadır.^[28] Abdullah b. Sehl, yukarıda bahsettiğimiz gibi Hayber'in fethinden sonra Yahudiler tarafından öldürülmüştür, bundan mütevellit mezkûr rivayette bahsedilen kişi olma ihtimali mümkün gözükmemektedir. Abdurrahman b. Sehl'in ise aşağıda aktaracağımız üzere Hz. Osman dönemindeki bazı olaylarda adı anılmaktadır. Dolayısıyla Basra'nın fethine katılması mümkündür lakin bu fetih esnasında şehit olması olasılık dâhilinde gözükmemektedir.

Nu'mân b. Mukarrin (ö. 21/642) komutasındaki ordu tarafından İran'daki Tüter (Şüşter) şehri de bu dönemde fethedilen yerler arasındadır.^[29] Tüter'in

[25] İbn Adülber, *el-İstî'âb*, 456. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/454. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/163.

[26] Erdinç Ahatlı, "Utbe b. Gazvân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 07 Nisan 2022).

[27] İbn Sa'd, *Tabakâti'l-kebir*, 4/287. Ebü'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Ömer b. Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*. (Cize: Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1997), 10/403.

[28] Ebû Amr Halife b. Hayyât eş-Şeybânî, *Târih* (Riyad: Riyad: Daru Taybe, 1985), 127.

[29] Rıza Kurtuluş, "Şüşter", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 07 Nisan 2022).

ikinci defa fethine dönemin halifesi Hz. Ömer'in Basra valisi Ebû Musa'ya (ö. 42/662) yazdığı mektupla Abdurrahman b. Sehl'in de katılması emredilmiştir.^[30]

Mezkûr rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Abdurrahman b. Sehl, Hz. Ömer dönemi fetih hareketlerine bizzat iştirak etmiş, özellikle karargâh olarak kurulan Basra şehrinde askerî faaliyetlerde bulunmuştur.

3. Hz. Osman Dönemi

Hız. Ömer'in şehit edilmesinin sonrasında Müslümanların biatini alarak hilâfet makamına Hız. Osman üçüncü halife olarak seçilmiştir. 644 yılında başlayan bu dönem 656 yılında halife Hız. Osman'ın şehit edilmesiyle son bulmuştur.

Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Şam valisi olduğu esnada savaş hazırlıkları yapıldığı ve orduda Abdurrahman b. Sehl'in de olduğu rivayet olunmaktadır. Bu hazırlıkların hangi savaş için yapıldığı ve bu olayın hangi tarihte vuku bulduğuna dair kaynaklarda bilgi mevcut olmamakla birlikte garip bir rivayetten bahsedilir. Söz konusu rivayete göre savaş alanında içi şarap dolu tulumları gören Abdurrahman b. Sehl'in onları mızrağıyla delince yaptığı hareket Muâviye b. Ebî Süfyân'a haber verilmiştir. Bu durum karşısında vali "yaşlı ve muhakemesi zayıflamış bir adam" olarak nitelendirdiği bu kişiyi itham etmeden bırakmalarını söylemiştir. Buna mukabil Abdurrahman'ın sinirlenerek "Resûlullah bize şarap içmeyi ve kaplarımıza şarap doldurmaya yasakladı, eğer Muâviye'nin Resûlullah'ın bu buyruğuna aksi hareket ettiğini görsem gereğini yapardım." dediği rivayet olunmaktadır. İbn Hacer rivayeti aktardıktan sonra sıhhat durumunun zayıf olduğunu belirtir. İbn Kânî ise olay anlatısında kopukluklar olduğunu ve eksik olduğunu ekler.^[31] Kaynaklardaki bilgilerin net ve güvenilir olmayışından dolayı olayın içeriğine dair yorum yapmak mümkün değildir.

İbn Kesîr (ö. 774/1373), Abdurrahman b. Sehl'i "Hız. Osman döneminde vefat eden ama vefat tarihi tam olarak bilinmeyen sahâbiler" başlığı altında incelemektedir.^[32] Nasıl öldüğü ve öldüğünde kaç yaşında olduğu bilinmemekle beraber Resûlullah döneminde savaşlara katılacak yaşta olması ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin sonlarına kadar yaşamış olmasından mütevellit yaşının bir hayli ilerlemiş olduğunu düşünmekteyiz.

[30] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye.*, 10/58.

[31] İbn Kânî, *Mu'cem*, 2/151; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3/454; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/162.

[32] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/403.

Sonuç

Abdurrahman b. Sehl el-Ensârî hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi, Müslüman oluşu ve vefat tarihi net olarak zikredilmemekle birlikte sahâbînin pek çok olayda ismi anılmaktadır. Fiziksel özelliklerine dair de herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Benî Hârîse kabilesinden olan sahâbînin iki oğlu ve bir kızının ismi kaynaklarda zikredilmektedir. Abdurrahman b. Sehl ve kardeşi Abdullah hicretin ilk yıllarında Müslüman olmuştur.

Bedir Gazvesi'ne katıldığı konusu ihtilafli olsa da Uhud ve Hendek Gazvelerine ve Haber'in fethine katıldığı konusunda kaynaklar müttefiktir. Resûlullah'tan rivayet ettiği hadisler mevcuttur. Bilhassa kardeşinin ölümü üzerine gelişen olaylar neticesinde sözün büyüklere bırakılması gerektiği düsturu Müslümanlar için örneklik teşkil etmektedir.

İlk üç halife döneminde yaşayan sahâbî Hz. Ömer döneminde fetih hareketlerine komutan olarak olmasa bile fetih ordusunun bir neferi olarak katılmıştır. Özellikle Basra şehrinde görevli olarak bulunmuştur. Vefat tarihi ve yeri net olarak saptanamamakla birlikte Hz. Osman döneminde ilerlemiş bir yaşta vefat ettiği tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *El-Müsned*, Kahire: Dâru'l Hadîs, 1995.
- Ahatlı, Erdinç. "Utbe b. Gazvân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 07 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/utbe-b-gazvan>
- Apak, Âdem. *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.
- Bakan, Tevhit. "Sehl b. Huneyf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehl-b-huneyf>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî. *Sahîhü'l-Buhârî*. Kahire : Matbuatü's-Selefiyye, 1983.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sahâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 04 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahabe>
- Fayda, Mustafa. "Ridde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Haziran 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ridde#2-ridde-olaylari>
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr eş-Şeybânî. *Târih*. Riyad: Daru Taybe, 1985.
- İbn Adülber, Ebû Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemirî. *el-İstî'âb fî ma'rîfeti'l-ashâb*. Kahire: Dâru'l-A'lem, 1. Basım, 2002.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. Hasan b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî. *Târîhu Medîneti Dımaşk*. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1996.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb İbn Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *Kitâbü'l-Muhabber*. Beyrut: Dârü'l-Âfâkı'l-Cedîde, ty.

- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Alî b. Hacer. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Alî b. Hacer. *Tehzîbü't-tehzîb*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2014.
- İbn Hişâm, Ebü Muhammed Cemâleddîn Abdülmelik. *Es-Sîretü'n-nebeviyye*. Kahire: Darü'l Kütübü'l Arabî, 1990.
- İbn Kâni', Ebü'l-Hüseyn Abdülbâkî b. Kâni' b. Merzuk. *Mu'cemü's-sahâbe*. Medine: Mek-tebetü'l-Gurabai'l-Eseriyye, 1997.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Cize: Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1997.
- İbn Sa'd, Ebü Abdullâh Muhammed b. Sa'd b Menî' Zühri. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1. Basım, 2001.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddîn Alî b. Muhammed b. Abdülkerim. *el-Kâmil fî't-târih*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddîn Alî b. Muhammed b. Abdülkerim. *Üsdü'l-gâbe fî ma'ri-feti's-sahâbe*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Koçyiğit, Tahsin. *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında İskân*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Kurtuluş, Rıza. “Şüşter”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 07 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suster>
- Önkâl, Ahmet. “Hicret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 08 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hicret>
- Semhûdî, Nüreddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed. *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târihü't-Taberî: Târihü'l-ümem ve'l-müluk*. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Mearif, 1967.
- Vakîdî, Ebü Abdullâh Muhammed b. Ömer b. Vakîd el-Eslemî. *el-Megazi*. Beyrut: Âle-mü'l-Kütüb, 3. Basım, 1984.
- Zehebî, Ebü Abdullâh Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tecridü esmai's-sahâbe*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ty.

